

ВИХОВУЄМО ГРОМАДЯНИНА

2. Vigotskiy, L. S. (1956). *Izbrannye psikhologicheskie issledovaniya* [Selected psychological research]. Moscow, 435 p. [in Russian].
3. Zelvenskiy, S. (2007). *Mocumentary: istoriya voprosa* [Mocumentary: the history of the issue]. Kyiv: Seans, 32. [Electronic resource]. [in Ukrainian].
4. Kant, I. (1991). Tartuskaya rukopis. Publikatsiya L. N. Stolovicha. *Estetika Immanuila Kanta i sovremennost* [Immanuel Kant's aesthetics and modernity]. Moscow: Znanie, pp.55–63. [in Russian].
5. Lotman, Yu. M. (1994). *Dialog s ekranom* [Dialogue with the screen]. Tallinn, 144 p. [in Russian].
6. Lotman, Yu. M. (1973). *Semiotika kino i problemy kinoestetiki* [Semiotics of cinema and problems of cinema aesthetics]. Tallinn, 92p. [in Russian].
7. Menegetti, A. (2001). *Kino, teatr, bessoznatelnoe. Tom 1.* [Cinema, theater, unconscious]. Moscow: NNBF Ontopsikhologiya, 384p. [in Russian].
8. Tarkovskiy, A. (1967). *Zapechatlennoe vremya* [Imprinted time]. Moscow: Voprosy kinoiskusstva, 10, pp.69–91. [in Russian].
9. Shirman, R. N. (2011). *Umnoe televidenie* [Smart television]. Kyiv: Teleradiokurer, 359 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018

УДК 373.5.017.4

**Раїса Крат, директор Невірської загальноосвітньої школи I – II ступеня
Любешівського району Волинської області**
“Основа всієї держави полягає в правильному вихованні юнацтва”.
Цицерон

ВИХОВУЄМО ГРОМАДЯНИНА

Стаття присвячена проблемі громадянсько-патріотичного виховання дітей у школі та в позаурочний час. Метою статті є розкриття сучасних форм і методів громадянського виховання. Актуальність обумовлена процесом становлення України як суверенної демократичної держави. Особлива увага акцентується на виховних заходах, які покликані формувати громадянина, патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ.

Ключові слова: педагогічна майстерність, виховання, гуманізм, особистість, демократичні цінності, громадянин.

Лит. 8.

**Rayisa Krat, Director of the Nevir Secondary School
Lyubeshiv district of the Volyn region**
“The basis of the whole state is the right education of youth”.
Cicero

EDUCATE A CITIZEN

The article is devoted to the problem of the civic-patriotic upbringing of children at school. The purpose of the article is to reveal the contemporary forms and methods of civic education. Actuality is due to the process of becoming Ukraine as a sovereign democratic state. The process of the establishment of an independent democratic Ukraine with its aspirations to become a full member of the European community implies the comprehensive consolidation in the social and individual life on the basis of universal values and spiritual, moral and cultural principles of life of the Ukrainians. As historical experience shows, there is no nation without a state. And in order to save the state, including the nation, the problem of civic education should be actualized. In view of this, civic education is a powerful incentive in the struggle for the development of the state, the formation of high ethics of interethnic relations, the spiritual renewal of society. It is the task of the school to create the ability of students to have a stable civic position. The particular attention is paid to educational activities, which are designed to form a citizen, patriot, intellectually developed, spiritually and morally mature person, ready to resist asocial influences, deal with personal problems, and create oneself and the surrounding world. The conclusions drawn in the article can be used by teachers in the educational process and in extracurricular work.

Keywords: teaching skills, an education, humanity, personality, democratic values, a citizen.

Постановка проблеми. Початок XXI століття означено напруженим пошуком нового світорозуміння, нових перспектив розвитку компетентної особистості, спроможної створити свій життєвий проект,

відповідально ставитись до життя, упевнено приймати історичний виклик тисячоліття.

Найважливішим завданням українського суспільства було і буде виховання покоління гуманістів і патріотів, для яких найвищим ідеалом

є єдність особистих та національно-державних інтересів.

Найвищою метою виховного процесу є плекання людської особистості: фізично, психічно та духовно досконалої і здорової, з розмаїтими почуттями, глибоким інтелектуальним розвитком та універсально широкими інтересами.

Кожна дитина – це органічна частка природного соціуму, якій притаманні власні світобачення, світорозуміння і світоставлення, індивідуальні риси характеру, здібності та уподобання. Сучасний випускник має осмислювати свої дії в ситуації життєвого вибору, грамотно ставити мету і досягати її, продуктивно діяти в освітній, професійній і життєвій сферах. За сучасних умов освіта має виробити нові принципи поведінки особистості та якісно нові моделі відносин між людиною і державою. Наразі найважливішим завданням вітчизняної освітньої системи є підготовка свідомих й активних громадян, які добре розуміють свої громадянські права та свободи, можуть брати на себе суспільну відповідальність, готові до розв'язання проблем, із якими вони стикаються вже зараз, і тих, які ще тільки постануть після закінчення школи.

Ті чесноти, які були необхідними молодій людині кілька десятиліть тому, не завжди дозволяють адаптувати себе до сьогодення. Зараз потрібні не просто знання, а прагнення нових знань, усвідомлення необхідності безперервного самовдосконалення, необхідна не просто дисципліна, а вміння співпрацювати з іншими особами, толерантність щодо міркувань і думок інших індивідів.

Поступальний розвиток української держави, зміцнення в ній засад громадянського суспільства, інтеграція України у світову та європейську спільноту неможливі без реформування освіти, оновлення системи національного виховання, головна мета і завдання яких – утвердження ідеалів гуманізму, свободи особистості, демократії, соціального і духовного прогресу, установки на пріоритет загальнолюдських і національних цінностей.

Кожен народ органічно продовжує себе через систему виховання у своїх дітях, генерує національний дух, ментальність, характер, сімейну родинно-побутову культуру, підґрунтям яких є збереження рідної мови, пізнання духовної спадщини батьків, дідів, прадідів, вивчення свого родоводу, життя за нормами народної моралі.

Ідеалом виховання є національно свідома, життєво компетентна, високоінтелектуальна, творча, здатна до саморозвитку і самовдосконалення особистість, носій національних цінностей,

національних виховних традицій і звичаїв, морально-педагогічного досвіду українського етносу [3; 4].

Демократизація суспільства внесла корективи до всіх сфер нашого життя. І до життя школи також. З'явилося поняття “гуманізація освіти і виховання”. Згідно з ідеєю гуманізації школа пристосовує до дитини процес виховання. Саме школа утверджує демократичний тип зв'язку: якщо суспільство захищає дитину, то в майбутньому вже дорослий громадянин захистить державу.

Аналіз основних досліджень. У сучасній вітчизняній педагогічній науці різні аспекти громадянського виховання розглядали І. Бех [3;4], Ю. Завалевський, П. Ігнатенко, О. Сухомлинська [5], К. Чорна [6] та інші. Дослідженню проблем виховання патріотизму в школярів у позаурочний час присвячено дисертаційне дослідження О.Г. Коркішко.

Актуальність проблеми. Окрім навчання, школа має успішно реалізувати виховні завдання. Ці завдання спрямовано на формування в учнів здатності мати стійку громадянську позицію, виховувати в собі ділові якості, максимально сприяти реалізації творчих здібностей. Усі ці якості слід виховувати під впливом корпоративної культури.

На сучасному етапі учням надано більше прав і повноважень, створено широкі можливості для самореалізації кожного; вони здобувають управлінські вміння, навчаються жити в демократичному суспільстві. Сучасному випускникові потрібен не абсолютний багаж знань, а вміння їх здобувати, аналізувати та застосовувати в конкретній ситуації, тому учнівське самоврядування є засобом формування ціннісного ставлення особистості.

Як свідчить історичний досвід, без держави немає нації, немає мови, йдуть унебуття культура, історія, традиції. Щоб зберегти державу, в тому числі і націю, слід актуалізувати проблему громадянського виховання. З погляду на це громадянське виховання є могутнім стимулом у боротьбі за розбудову нової незалежної України, духовне оновлення суспільства, формування високої етики міжнаціональних відносин. Про актуальність цієї проблеми свідчить низка державних документів, розроблених науковцями та науково-дослідницькими колективами. Серед них – Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція національного виховання, Концепція громадського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Сьогодні громадянська освіта визначається

Радою Європи як “комплекс заходів і дій”, що мають на меті навчити молодь та дорослих брати активну участь у демократичному житті шляхом усвідомлення та використання своїх прав та обов’язків.

Україна має давні традиції державотворення, вона пройшла непростий шлях до здобуття своєї незалежності. Її історія та велич творилася віками людьми, чий імена викарбувані в серці кожного українця.

Виклад основного матеріалу. Людину виховує родина, громадськість, але головною виховною силою є школа. Наша школа має стати тим місцем для розвитку особистості учня й учителя, де духовно збагачуватиметься кожен учасник навчально-виховного процесу, формуватиметься громадянська, патріотична зрілість і особиста відповідальність за свій внесок у національне відродження України, розбудову держави.

На сучасному етапі розвитку суспільства педагогічний колектив нашої школи розуміє потреби докорінного переосмислення виховної системи.

У загальноосвітній школі I–II ступенів с. Невір навчається 86 учнів. Навчально-виховний процес здійснює 17 педагогів, завдання яких полягає у тому, щоб у школярів громадянський обов’язок проявлявся в активному засвоєнні знань, оскільки саме сучасний навчальний заклад несе відповідальність за формування в учня громадянських рис, виховання патріотизму, підготовку випускника школи, здатного до саморозвитку, самовдосконалення, наділеного високими духовними рисами.

Ми розглядаємо громадянське виховання як процес формування громадянськості, що дає змогу людині відчувати себе морально, політично й юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Кожному українському громадянину треба постійно пам’ятати про національну честь, якої ніхто не може позбавити, але яку можна втратити і запламувати лише самому. Позбавляючись комплексу приниженості, меншовартості, він зберігає і національну честь, і власну гідність. Адже нікому не секрет, що психологія українця – це психологія працюючого господаря, умілого хлібороба, захисника прав особистості і державної незалежності Батьківщини – України. Це психологія людини, яка вічно захищала сама себе, свою матеріальну і духовну спадщину, падала в нерівному бою, підіймалася, перемагала, і в

години політичної незалежності України сягала вершин людської цивілізації. Виховати громадянина – означає підготувати підрастаючу особистість до участі в розв’язанні нагальних і перспективних завдань нашої молоді держави, до управління її справами, виконання функцій трудівника і господаря, керівника і виконавця, громадського діяча і захисника Батьківщини. Розбудовуючи державу, маємо орієнтуватися на сучасний ідеал демократичного цивілізованого суспільства, для якого характерні політичний та економічний плюралізм, культура, заснована на національних та загальнолюдських цінностях, розвиток демократії, повага до прав людини.

До основних елементів громадянськості належать моральна й правова культура, що допомагає людині виконувати свої обов’язки щодо своєї держави й шанобливо ставитися до інших громадян. Громадянське виховання тісно пов’язане з моральним, патріотичним і правовим. Виховання громадянської активності учнів школи ґрунтується на засадах Конституції України, законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національної доктрини розвитку освіти, інших законодавчих документів, що регламентують діяльність закладу освіти.

Учителі виховують у майбутніх громадян вміння робити власні об’єктивні оцінки щодо різних життєвих явищ та подій, щодо самих людей та сенсу життя і, завдяки цьому, протистояти механічному та експансивному нав’язуванню ззовні готових еталонів та орієнтирів. У центрі навчально-виховного процесу є інтереси учня, учителя, формування духу солідарності, справедливості, уміння конструктивно взаємодіяти спільно та бути відповідальним. Цьому сприяє якісний склад педагогічних кадрів та достатній рівень матеріально-технічної бази закладу.

Найважливішим етапом у становленні громадянина є школа, яка бере дитину із сім’ї, де вона виховується індивідуально, залучає її до національної культури, традицій, гуманістичних демократичних цінностей. Школа активно співпрацює з батьками, культивує серед них демократичні цінності і традиції. Адже саме в родині формуються основні цінності світогляду молодого громадянина демократичної держави. Вже сам факт наявності дітей загострює інтерес батьків до справ держави, адже, як справедливо зазначав Фрідріх Ніцше, “маючи на увазі щастя своїх нащадків, природно брати участь у обговоренні проблем держави, в роботі всіх державних інституцій та їх зміні”. Намагаючись виростити дітей бути справжніми українськими

громадянами, батьки вимушені постійно вдосконалювати власні громадянські якості. Тому педагоги нашої школи активно використовують батьківський потенціал при підготовці та проведенні різнопланових навчальних занять, виховних заходів, батьківських зборів. Батьки є першими наставниками дитини в становленні її як громадянина. Через сім'ю дитина усвідомлює свою причетність до великої та малої Батьківщини, знайомиться із традиціями і культурою народу, представником якого є вона сама.

В школі діє дитячий садочок “Малютко” з короткотривалим режимом перебування, який відвідує 20 дітей. Усе починається в дошкільному віці. Саме в дитинстві формується уявлення про довкілля, накопичуються знання та закладаються основи духовної моралі. Провідними засобами впливу на дитину є засоби народної педагогіки: рідна мова, усна народна творчість, пісенне та хореографічне мистецтво, народна гра та іграшка, календарно-обрядові свята, звичаї, символи. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” відображає запити практиків та, враховуючи кращі на даний період теоретичні й методичні рекомендації, пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи з дошкільнятами.

Досвідчений вихователь, який веде групу, у своїй діяльності використовує найрізноманітніші форми з дітьми. На заняттях педагог розучує з дошкільнятами примовлянки, вчить дітей грі з пальчиками, проводить екскурсії та інші заходи. Дошкільний заклад покликає допомогти дитині пізнати свою сім'ю, батьків, звичаї та обряди свого краю, його історію. Особливо малюють ляльки-мотанки. Лялька як образ людини входить в дитяче життя з її народженням. Дівчатка обирають роль мами, використовують прості ігрові дії з лялькою, співають їй колискових пісень. Також активно діти беруть участь в конкурсі малюнків “Моя сім'я”, дидактичній грі “Сімейна квітка”, в якій вони складають своє родовідне дерево. З ентузіазмом інсценізують українські народні казки “Ходить гарбуз по городу” та “Ріпка”.

Особливістю громадянської освіти в початковій школі є створення умов для формування елементарних знань про державу, закони, права та відповідальність громадянина, основні моральні цінності та норми поведінки. На цьому ступені розвиваються комунікативні здібності дитини, що дають їй змогу інтегруватися в суспільстві, уміння спілкуватися і залагоджувати конфліктні ситуації через діалог, закладаються основи ціннісних

орієнтацій свідомого громадянина. Під час етичних бесід класоводи використовують позитивний приклад поведінки дітей, говорять про правила поведінки та спілкування в школі, на вулиці, у громадських місцях, про прийнятні і неприйнятні прояви емоцій, обговорюють прочитані твори чи ситуації, аналізують життєві ситуації, спонукають дітей до діалогу та висловлювань власної позиції.

Навчальний предмет для 3–4 класів “Я у світі” реалізує галузь “Суспільствознавство” Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання [7;8].

Метою викладання даного предмета є особистісний розвиток учня, формування його громадянської активності та набуття громадянських якостей, навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил. Викладання курсу передбачає створення передумов для усвідомленого сприймання і засвоєння соціальних та морально-правових норм, історичних, національно-культурних традицій українського народу. Він враховує наступно-перспективні зв'язки між дошкільям і основною ланкою школи [4].

В основній школі, одночасно з поглибленням знань та морально-етичної складової громадянської компетентності, особливу увагу педагоги зосереджують на соціальній складовій. Вона забезпечує учнів знаннями та вміннями, потрібними для участі в житті школи та громади. Це повага до інших, толерантна поведінка, права та обов'язки, співпраця. Освіта з прав людини не має бути окремим предметом у школі. Вона має пронизувати увесь освітній процес, адже, навчати справедливості повинен кожен учитель на кожному уроці [1].

Найефективнішим інструментом дотику до особистості в громадянському вихованні є слово. Саме тому педагог має знати, якими інструментами виховного процесу він повинен скористатися, щоб ненав'язливо розбудити та розвинути високі почуття в дитині, які змушують сльозу непрохано скотитись, а серце швидко та гучно битись чи то від перших звуків національного гімну, чи то від радості і болю за свою державу. Важко сформувати особистість, яка не має своїх прав, не усвідомлює своєї відповідальності перед суспільством, не поважає права інших.

Формою впровадження змісту громадянської освіти є шкільні предмети. Розв'язання цього завдання покладається на відповідні предмети в

основній та старшій школі, насамперед на курс “Основи правознавства”. Особливістю навчання правознавства є те, що воно спрямоване не лише на підвищення рівня правової освіченості учня, а й на поєднання правових знань із внутрішньою позицією особистості, розвиток уміння діяти відповідно до вимог права, закону. На уроках правознавства вчитель ознайомлює учнів з “Декларацією про державний суверенітет України”, “Актом проголошення незалежності України”, “Декларацією прав національностей України”, “Законом про громадянство України”, Конституцією України, звертає увагу на те, що незалежність України – заслуга не лише певних політичних сил та рухів, але й усього українського народу, здійснення мрій багатьох його поколінь. Педагог знайомить учнів з історією становлення та розвитку вітчизняного конституційного права, а також з діяльністю видатних постатей у цій сфері з давніх часів до сьогодення.

В школі діє “Програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 20 роки”. На виконання програми розроблені заходи.

Правове виховання учнів школи реалізовується через проведення тижня правової освіти у жовтні, Всеукраїнського тижня права у грудні, місячників боротьби з наркоманією, алкоголізмом, тютюнопалінням, тижня історії та правознавства, батьківських зборів “У країні закону і права” (8 – 9 класи), лекцій для батьків, тематичних виховних годин “Права дитини” (1 – 4 класи), “Закон на сторожі прав дитини” (5 – 6 класи), “Проти насилля в сім’ї” (7 – 8 класи), “Стосунки в учнівському колективі” (9 клас). Протягом тижня правових знань у школі згідно з планом заходів створено галерею малюнків на тему “Мої права та обов’язки”, рекламні плакати щодо цієї тематики, пам’ятки, буклети “Моє майбутнє в моїй державі”, розроблено дидактичні та рольові ігри. З метою дотримання конституційно-правових норм, прав, свобод, готовності до захисту інтересів Батьківщини класними керівниками та класоводами проведено Всеукраїнський урок “Права людини” з нагоди проголошення Загальної декларації прав людини. Проводяться зустрічі з працівниками правоохоронних органів, управлінь юстиції. Їхні практичні знання і досвід підвищують ефективність та практичну спрямованість занять із предмета. Для сформованості розуміння особистістю потреби у полікультурному спілкуванні на основі взаєморозуміння та поваги громадянської життєвої позиції школярів, виховання національної свідомості, самосвідомості,

розвиненої правосвідомості, політичної культури у 7 – 9 класах була проведена учнівська конференція “Права людини – європейський рівень поваги та захисту”, круглий стіл на тему “Коли межу дозволеного переступає підліток”, година спілкування у 9 класі “Громадянське суспільство як передумова створення демократичної політичної системи”, дискусія “Захист прав людей в Україні”. З метою ознайомлення учнів з освітньо-правовою літературою в бібліотеці школи оформлено виставку літератури офіційних видань Мін’юсту в галузі прав людини.

З учнями 5 – 9 класів педагоги проводять бесіди, години спілкування про історію виникнення та значення Державного Прапора України, про історію української державної символіки, адже національні символи – це свідчення високого духу народу, його історичних прагнень, унікальності своєрідний генетичний код нації. Вони покликані служити надійною основою формування громадянських рис особистості, її патріотизму, національної свідомості.

На виконання обласної та районної програм правової освіти, відповідно до наказу відділу освіти РДА від 21.01.2014 р. № 24 “Про проведення районного конкурсу на кращу організацію правоосвітньої та правовиховної роботи в ЗНЗ району” був проведений районний конкурс на кращу організацію правоосвітньої та правовиховної роботи. Наш навчальний заклад взяв участь у цьому конкурсі і виборов третє місце.

Учителі української словесності оформили народознавчу кімнату, яка постійно поповнюється новими експонатами. Залучення учнів до цієї роботи сприяє вихованню свідомих громадян, які пам’ятають своє коріння і шанують пам’ять предків.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства надзвичайно важливо зміцнити його демократичні основи. Водночас система нашої освіти слабо зорієнтована на формування в молоді лідерських якостей. Відтак, вивчення можливостей учнівського самоврядування набуває надзвичайної актуальності. Діти не можуть розвиватися, якщо вони пасивні, є сторонніми спостерігачами, якщо довідуються про головні життєві принципи від когось. Тільки в процесі безпосередньої участі вони набувають досвіду, формують навички; у них з’являється захоплення, упевненість у своїх силах, необхідні знання.

З метою формування свободи думки, права вільного вибору, формування національної

свідомості, самосвідомості у школі працює учнівське самоврядування, завдання якого не в тому, щоб одні діти керували іншими, а в навчанні всіх учнів основ демократичних відносин, керувати собою, своїм життям у колективі. Воно дає змогу учням почуватися господарями в школі, класі, розвиває навички організаторської роботи в управлінні справами колективу. Єдиним органом законодавчої влади в школі є учнівська рада, до якої входять представники від усіх класів. На її засіданнях розглядаються підсумки змагань між класами, питання успішності і відвідування учнів, підготовка та проведення виховних заходів. Зв'язок ради з класними забезпечується через лідерів класів, які обираються на класних зборах. Учні мають можливість змінювати лідерів учнівського самоврядування, почергово виконувати функції, як організаторів, так і виконавців, реально вибирати керівника будь-якого органу учнівського самоврядування з декількох кандидатур.

Рішення ради висвітлюється у шкільній стінгазеті "Дзвінок". Партнерами у спільній діяльності є педагогічний колектив, учнівська та батьківська рада. Це сприяє творчій діяльності дітей та дорослих. Під час участі у самоврядуванні учні набувають звичок адаптації у новому середовищі, товариські взаємини, відповідають за соціальні дії, обирають засоби розв'язання проблеми. Самоврядування – дієвий спосіб поєднання теорії і практики у вихованні громадян демократичного суспільства, своєрідна практична частина громадянської освіти і виховання, учні на практиці засвоюють свої права та обов'язки [2].

Важливу роль у формуванні громадянина відіграє залучення його до участі в громадських акціях та ініціативах (доброчинна допомога, екологічні проекти, соціологічні опитування тощо). Уміння визначати життєві проблеми своєї громади, прагнення до участі в їх вирішенні є ознаками соціальної активності молодої людини.

Позаурочна соціально-вагома громадська діяльність є важливим чинником становлення патріотизму в учнів. Вона спонукає дітей розширювати світогляд, формувати власне ставлення до подій. Члени учнівської ради вирішили організувати учнів для участі у всеукраїнському флешмобі. У процесі виконання цього проекту школярі постали перед потребою проявляти ініціативу, самостійність, напружувати волю, долати труднощі. Потрібен був час, кошти. Школярі активно проводили роботу по збору коштів, купляли фарбу і у свій вільний час займалися фарбуванням металевих конструкцій мосту, залучаючи до цієї справи і доросле

населення села. Нарешті настав час, коли можна було сказати: "Ми це зробили!". Таким чином школярі виявили свої патріотичні почуття та єдність зі своїми ровесниками по всій країні, які проводили аналогічні дії.

Навчання громадянськості, виховання громадянина не обмежується лише навчальними предметами й темами. Важливу роль у цьому відіграє організація позакласної та позашкільної виховної роботи. Для цього в школі проводяться найрізноманітніші форми та методи роботи: традиційні предметні тижні, лекції, творчі зустрічі, екскурсії та експедиції, працюють гуртки.

Виховна робота школи, вивчення основ наук, усе функціонування освітньої системи мають підпорядковуватися стратегічним завданням формування особистості саме такого типу, як громадянин України. Запорука успішної реалізації цієї мети – це системний характер впливу на особистість школяра, потужна виховна спрямованість навчальної діяльності, переконливий особистий приклад учителя-наставника, відповідність змісту освіти і методичних форм. Педколектив школи працює над виконанням важливої місії: прищепити молодому поколінню загальнолюдські та національні цінності та ідеали, допомагає усвідомити неприпустимість розмежування української спільноти за регіональною, етнічною, релігійною, соціально-політичною чи будь-якою іншою ознакою. Кожен урок і позакласний захід, проведений в школі, сприяють тому, щоб молоде покоління українців усвідомило спільність історичної долі та майбутнього всіх наших співвітчизників в Україні й поза нею. Усвідомило важливість єдності народу перед викликом випробувань, зовнішніми та внутрішніми проблемами.

Процес державотворення в Україні висуває на передній план такі спільні для всіх ідеологічні цінності, як патріотизм та громадянськість та їх відображення у свідомості, світогляді та поведінці. Цей процес відбувається водночас з іншим, не менш потужним і також новим для нас – входженням до європейської спільноти, коли Україна розглядається як частина загальноєвропейського культурного простору з його багатоманітністю культур, які об'єднуються на засадах демократизму та гуманізму, толерантності та відкритості, цивілізованості.

Нині ми звертаємо увагу на те, що виховання громадянина має бути спрямоване, передусім, на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму має бути турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України

як правової, демократичної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини.

Адже від цього багато в чому залежить стабільність і могутність держави. Патріот – це той, хто не збирається втікати, а готовий долати перешкоди, пов'язати свою долю з Вітчизною. Патріот – це той, хто розуміє, що свободу й права ніхто не роздає, їх потрібно взяти самому. Патріот – це той, хто в умовах сучасного безчинства сприяє розбудові демократичної соціальної держави правовими методами [5].

Образ Вітчизни формується на підставі образу любові до ближнього, до всього живого і неживого в цьому світі. З метою формування в учнів розуміння єдності та цілісності України, усвідомлення себе українцем, готовності служити Батьківщині своєю працею в 1 – 9 класах був проведений 1 вересня урок – “Україна – єдина країна”. Десятки тисяч патріотів нашої держави знаходяться на передовій, захищаючи від терористів свободу, незалежність та територіальну цілісність України. Сотні з них отримали поранення і знаходяться на лікуванні у шпиталях та лікарнях. Всім їм, як ніколи, потрібна увага, повага та любов. Із цією метою учні нашої школи взяли активну участь у Всеукраїнській акції “Лист пораненому”. Щире бажання допомогти ближньому символізує людяність. Долучаючись до волонтерства, людина отримує заряд позитиву від того, що вона приносить щось добре у цей світ. Участь школярів у розробці та реалізації проєктів Центру допомоги воїнам АТО, який створений за ініціативою активістів ГО “Майдан-Любешів” допомагає учням реалізувати свій потенціал та відкрити в собі нові вміння. У 7 – 9 класах були проведені уроки мужності, на які були запрошені учасники бойових дій в зоні АТО Динь Віталій, Кухарик Михайло, Герасимік Віктор, Мартинець Іван, Гаць Аркадій. За свою активну громадянську позицію учні школи отримали подяку від Полку спеціального призначення “Азов”.

Патріотичне виховання в школі здійснюється через виховання в учнів шанобливого ставлення до пам'яті про ветеранів Другої світової війни, вшанування учасників бойових дій на території інших держав.

З метою реалізації патріотичного виховання учнівської молоді на творах великого Кобзаря представники школи брали участь у районному конкурсі юних читців, присвяченого 200-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка, конкурсі образотворчого мистецтва “З Кобзарем у серці” та в окружному огляді художньої самодіяльності теж присвяченого цій даті.

Незважаючи на велике значення морально-

духовних цінностей у житті людей, вони ще не посіли належного місця в системі цінностей молодого покоління. Духовність – це втілення в світоглядних орієнтаціях людини сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, нації, що визначає спрямованість особистісних потреб, бажань і зумовлює настанову на відповідний життєвий вибір. Сьогодні ми є не лише свідками, але й учасниками кризи моральності і правосвідомості, соціальної нестабільності, політичної дезорієнтації та дестабілізації молоді [6]. А тому приємно відмітити, що майже половина учнів школи є учнями недільної школи при храмі Івана Богослова. Вони беруть участь в богослужіннях, їздять на екскурсії до релігійних святинь. Учні школи разом з педагогічним колективом беруть активну участь у щорічному благодійному телемарафоні “Бог багатий милосердям”, телерадіомарафоні “Поспішаймо робити добро” у Міжнародний день захисту дітей та інших благодійних акціях.

В школі активно проводиться превентивна робота з дітьми щодо пропаганди здорового способу життя, профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі. Загальновідомо, що здоров'я – найголовніша цінність людини. Члени гуртка загальної фізичної підготовки беруть активну участь у підготовці та проведенні традиційних загальношкільних заходів: “Козацькі забави”, “Шкіряний м'яч”, “Старти надій”, “Олімпійський урок”. Щороку проходить акція “Молодь за здоровий спосіб життя”, “Молодь обирає здоров'я” та місячник “Спорт для всіх – турбота спільна”.

У сучасному суспільстві молодь не повинна втрачати свою індивідуальність. Незалежно від своєї національності та світогляду кожна дитина має дізнатися про духовне коріння української нації, моральні традиції інших національностей, які складають єдиний народ України. Заходи естетичного виховання сприяють формуванню потреби і здатності створювати прекрасне в житті та мистецтві на основі розвитку власних творчих здібностей. В школі щороку проходить шкільний конкурс “Міс і Містер школи”, “Міс Білосніжка”, акція “Зроби сам – подаруй школі”, свято Валентина, конкурс віночків, Свято врожаю.

Наші учні разом з педагогами є активними учасниками щорічного фестивалю “Колядуємо селом”, започаткованого митрополитом Володимир-Волинським та Ковельським Володимиром, випускником нашої школи, свята Івана Купала, районного конкурсу колядок та шедрівок, урочистостях з нагоди святкування Дня села та інших загальношкільних заходів.

Висновки. Освіта і виховання, безперечно, виступають як інструмент самовдосконалення дитини. Діти повинні навчатися в школі, завдання якої – стати школою життєвого успіху. Сьогодні перед нами учні, випускники, завтра вони – люди майбутнього. Тому справжній громадянин, на нашу думку, – це особистість, яка:

- духовно та морально культурна;
- соціально та цивільно відповідальна;
- юридично та політично дієздатна;
- патріотично вихована;
- розумна, комунікативна, толерантна; – справедлива;
- має почуття власної гідності;
- має розвинений естетичний смак; – веде здоровий спосіб життя.

Після закінчення 9 класу та здобуття повної середньої освіти випускники школи продовжують навчання в Острозькій академії, Одеському юридичному університеті, Київському національному авіаційному університеті, Національному медичному університеті імені Олександра Богомольця, Київському національному технічному університеті, Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

Життя потребує підвищення якості освіти, в основі якої – зацікавленість у майбутніх успіхах учнів. Головне завдання педагогів – через вихованців будувати гуманніший світ. Саме через громадянську освіту потрібно швидко дорослішати й досягати європейських стандартів цивілізованого громадянського суспільства.

Яким буде майбутнє України залежить від того, якими будуть її громадяни. Чи буде в них активна життєва позиція, залежить від учителів. Тож нехай вони будуть гідними своєї Батьківщини, її багатотрагедійної історії і славного майбутнього, бо зміцнити державу можуть громадяни, які люблять свою країну, свій народ, готові до захисту національних інтересів та розбудови громадянського суспільства, правової держави в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аббас. Н. Концепція розвитку громадянської активності школярів. Директор школи. – 2013. – №22. – С. 20–25.
2. Беженар. Г. Учніське самоврядування як засіб розвитку лідерських якостей. Директор школи. – 2013. – №6. – С.17–18.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. – Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. – К.:Либідь, 2003. – С.50–75.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. –

Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Наук. видання. – К.: Либідь, 2003. – С.42 – 68.

5. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. П. Rogozin і О. В. Сухомлинська. – Донецьк, 2001. – 262 с.

6. Виховання моральності підростаючого покоління: Наук.-метод. посіб. /К.І.Чорна та ін.; за ред. К.І.Чорної.– К.: Богдана, 2005.– С.20–25.

7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти //Освіта України. – 2004.– №5.– С.5–12.

8. Концепція громадянської освіти в Україні // Директор школи. – 2001. – № 20 (164). – С. 7–10.

REFERENCES

1. Abbas, N. (2013). *Kontsepsiia rozvytku hromadianskoi aktyvnosti shkolariv* [The Concept of development of civic activity of schoolchildren]. *Journal Director of the School*. No.22, pp.20–25.[in Ukrainian].
2. Bezhenar, G.(2013). *Uchnivske samovriaduvannia yak zasib rozvytku lider skykh yakoste i* [Self-government of pupils as a means of development of leadership qualities]. *Journal Director of the School*. No.6, pp. 17–18. [in Ukrainian].
3. Bekh, I.D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn.1: Osobystisno orientovanyi pidkhd: teoretyko-tekhno lohichni zasady* [Education of the person: in 2 books. B.1: Person-oriented approach: theoretical and technological foundations]. Kyiv: Lybid, pp. 50–75. [in Ukrainian].
4. Bekh, I.D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn.2: Osobystisno orientovanyi pidkhd: nauko vo-praktychni zasady* [Education of the person: in 2 books. B.2: Person-oriented approach: scientific and practical principles]. Kyiv: Lybid, pp.42–68. [in Ukrainian].
5. Rogozin, M.P. & Sukhomlynska, O.V. (2001). *Hromadianyn – Derzhava – Hromadianske vykhovannia* [Citizen-State-Civic Education]. Anthology. Donetsk, 262 p. [in Ukrainian].
6. Chorna, K.I.(2005). *Vykhovannia moralnosti pidrostajuchoho pokolinnia: Nauk.-metod. posib.* [Education of the morality of the younger generation]. Kyiv: Bohdana, pp.20–25. [in Ukrainian].
7. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* (2004). [State standart of basic and complete secondary education]. *Journal Education of Ukraine*. No.5, pp. 5–12. [in Ukrainian].
8. *Kontsepsiia hromadianskoi osvity v Ukraini* (2013). [The Concept of Civic Education in Ukraine]. *Journal Director of the School*. No.20 (164), pp.7–10. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.01.2018